

ข้อคิดเกี่ยวกับหน่วยวากยสัมพันธ์ในภาษาไทย

อภิสิทธิ์ ธรรมทวีกุล¹

1. หน่วยคำ

ในไวยากรณ์โครงสร้างวลี (Phrase Structure Grammar) หรือ X-Bar Theory ตามแนวคิดของ ชอมสกี (Chomsky ใน Transformational Grammar และ Government and Binding Theory) การจัดหน่วยวากยสัมพันธ์ (Syntactic Categories) แบ่งได้เป็นสามระดับชั้น ดังนี้ (Chomsky 1981, 1986; Radford 1981, 1988; Sells 1985):

- (1) ก. ระดับ X^0 หรือ X ซึ่งเทียบได้กับระดับคำในความหมายทั่วไป ได้แก่ หน่วยคำเหล่านี้ N, V, P, A
 - ข. ระดับ $\bar{X}$ หรือ X' ซึ่งเทียบได้กับระดับกลุ่มคำหรือวลีย่อย ได้แก่ N' , V' , P' , A'
 - ค. ระดับ $\bar{\bar{X}}$ หรือ X'' หรือ XP ซึ่งเทียบได้กับวลี ได้แก่ NP, VP, PP, AP, S = IP, และ $S' = CP^2$
- โดยทั่วไป N = Noun คำนาม V = Verb คำกริยา
P = Preposition คำบุพบท A = Adjective/Adverb คำวิเศษณ์
S = Sentence ประโยค I = INFL หรือ Inflection กำหนดกาล
C = Complementizer แนะนำประโยค)

¹ ดร. อภิสิทธิ์ ธรรมทวีกุล อาจารย์ ภาควิชาภาษาศาสตร์

² ชอมสกี (Chomsky, 1986) จัด S และ S' เป็นหน่วยระดับวลีโดยกฎกำหนดหน่วยดังนี้

$$S = IP$$

$$IP = NP I'$$

$$I' = I VP$$

และ $S' = CP$

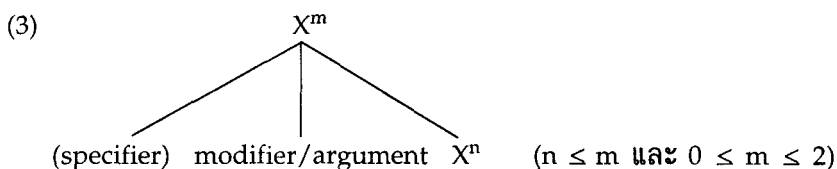
$$CP = (XP)$$

$$C' = C IP \quad (\text{โดย } I \text{ และ } C \text{ ไม่ได้เป็น } X^0 \text{ category})$$

โดยมีโครงสร้างวลี (Phrase Structure) หรือ กฎกำหนดหน่วย (Categorial Rule) สรุปได้ดังนี้

$$(2) X^m \longrightarrow \dots X^n \quad (n \leq m \text{ และ } 0 \leq m \leq 2)$$

หรือเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้³

ในระดับคำ ขอมสกี ได้จัดหน่วยย่อยหรือวากยลักษณ์ (Syntactic Features) ซึ่งประกอบกัน เป็นหน่วยคำต่าง ๆ ไว้ดังนี้

(4) ก. $N = [+N, -V]$

ข. $V = [-N, +V]$

ค. $A = [+N, +V]$

ง. $P = [-N, -V]$

คำสรรพนามถูกจัดให้มีวากยลักษณ์เหมือนกับคำนามคือ เป็นหน่วยที่เรียกว่า $N = [+N, -V]$ โดยมีวากยลักษณ์เสริม $[\pm \text{PRO}]$ เป็นตัวจำแนกคำสรรพนาม กับคำนาม สำหรับ คำกริยาแท้และกริยาช่วย วากยลักษณ์เสริม $[\pm \text{AUX}]$ เป็นตัวจำแนกคำทั้งสองชนิด

เรื่องที่น่าสนใจสำหรับภาษาไทยในการจัดหน่วยวากยลักษณ์ระดับคำ คือคำชนิดที่ใช้ บอกคุณลักษณะ คุณภาพ หรือสภาพของคำนาม เช่น 'สวย' 'งาม' 'สูง' 'เตี้ย' 'อ้วน' 'ผอม' ฯลฯ ซึ่งคล้ายกับ คำวิเศษณ์ (ขยายนาม) แต่ถ้ามองในมุมมองของประโยค ก็ดูจะคล้ายกับคำกริยา คือแสดงลักษณะสภาพของคำนาม คำชนิดนี้ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 759) จัดเป็นคำวิเศษณ์ แต่นักภาษาศาสตร์ไทยบางท่านจัดว่าเป็นคำกริยา วิจิตรนั ภาณุพงศ์ (Vichin Panupong, 1970 : 125) จัดคำชนิดนี้เป็นอกรรมกริยา เรียกว่า Intransitive Adjectival Verb

³ โดยมี modifier/argument เป็น XP^* วลีใด ๆ (หรือเทียบเท่า) โดยไม่จำกัดจำนวน argument กับ modifier ต่างกันตรงที่ argument เป็น XP complement ของ Head ที่เป็นคำระดับ X^0 และ ถูกกำหนดไว้ในกระบวนการระบุค่า (subcategorization) ส่วน modifier เป็น XP ที่มาขยาย Head ในระดับ X^0 หรือ X' โดยมาร่วมเป็น sister node ของ Head คือเป็น adjunct

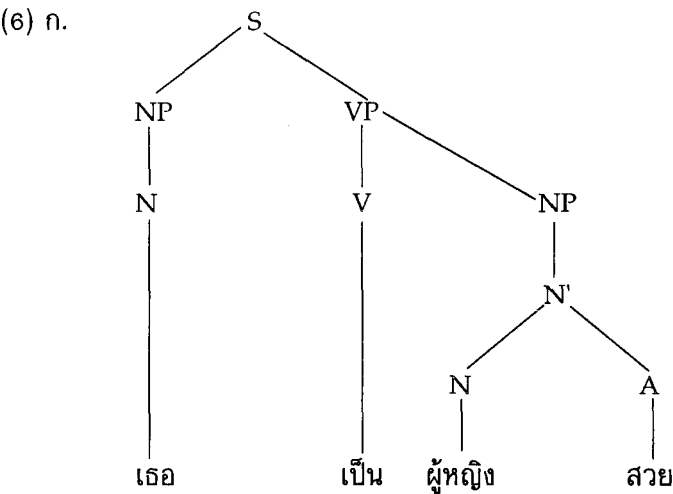
และเสนอว่ากริยาชนิดนี้ ทำหน้าที่เป็นคำขยายได้ด้วย เรียกว่า Intransitive Modifier ซึ่งตามหลังคำลักษณะนาม (Vichin Panupong, 1970: 50) เช่น 'มิดเล่มใหญ่' 'ข้อคั่นเล็ก' ส่วนอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Amara Prasithrathsint, 1996: 1206) จัดคำชนิดนี้เป็นกริยาแสดงภาพ (Stative Verb) และเสนอแนะว่า คำชนิดนี้ ควรจัด เป็นประเภทใดนั้นเป็นเรื่องที่ น่าศึกษาค้นคว้าต่อไป

อุดม วโรตม์ลิขิตต์ (2539: 75) จัดคำชนิดนี้เป็นกริยาสภาวะ เรียกว่าวิเศษณกริยา และกมลลา นาคะศิริ และคณะ⁴ (สัมภาษณ์) ในงานวิจัยประมวลผลภาษาธรรมชาติจัดคำชนิดนี้เป็นคำกริยาแสดงสภาพที่ไม่ต้องการกรรม (Intransitive Stative Verb) ในแง่ของทฤษฎี โครงสร้างวลี หรือ X-Bar Theory หน่วยคำชนิดนี้ควรจัดเป็นหน่วยวากยสัมพันธ์ใดประกอบ ด้วยวากยสัมพันธ์ใดบ้าง เป็นเรื่องที่เราจะพิจารณาและหวังว่าจะเพิ่มความกระจ่างไม่มากนัก

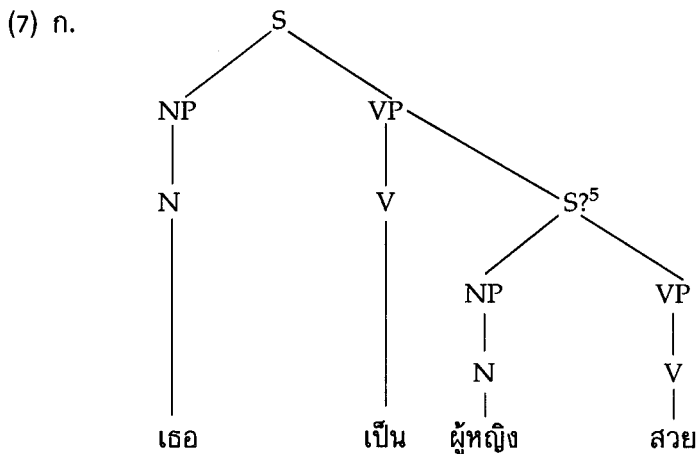
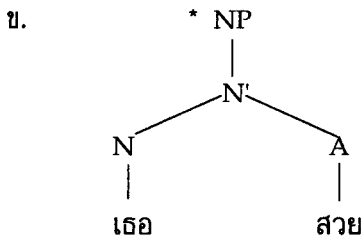
2. คำวิเศษณ์หรือคำกริยา?

เมื่อพิจารณาประโยค (5) ก. และ ข. ประโยคทั้งสองจะมีลักษณะโครงสร้างใน (6) ก. และ ข. หรือ (7) ก. และ ข. ดังนี้

- (5) ก. เธอเป็นผู้หญิงสวย
- ข. เธอสวย

⁴ กมลลา นาคะศิริ และคณะอาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในงานวิจัยประมวลผลภาษาธรรมชาติ ร่วมกับ อัศนีชัย ก่อตระกูล ตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมา

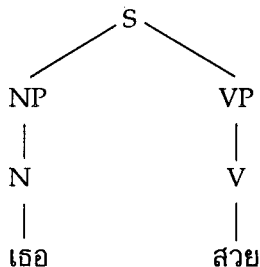

⁵ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (สัมภาษณ์) เสนอว่า complement ของ 'เป็น' น่าจะเป็น NP มากกว่า S (อ้างถึง Saranya Savetamalya, 1996) และอธิบายว่า NP complement ของ 'เป็น' มีความหมายเป็น equivalence หรือ identity กับ NP ประธาน (subject) ของ 'เป็น' จึงไม่น่าจะเป็น proposition ในรูปแบบของ S

ข้อคิดที่ผู้เขียนเสนอสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อมีดังนี้:

1. ประโยค Cleft ในภาษาอังกฤษเช่น The fact is (that) he can't come มี S หรือ S' อยู่หลัง verb 'be' ในโครงสร้างชั้นผิว (Surface Structure) ซึ่งขอมสก็ วิเคราะห์ว่ามาจากโครงสร้างลึก (Deep Structure) ที่ต่างกันดังนี้ DS : e be NP S' และ SS : NP_i be t_i S' ฉะนั้น ในแนววิเคราะห์ เดียวกันนี้ ประโยคในข้อ (7) ก. เกิดจาก NP movement หรือไม่ และมีโครงสร้างลึกอย่างไร ยังไม่ชัดเจน
2. ประโยค Pseudo-Cleft ในภาษาอังกฤษมีโครงสร้างชั้นผิว ในรูปแบบ NP be S' (หรือ S) เช่น จาก Radford (1988: 493) [What I feel]_{NP} is [that we should all try harder]_{S'} ซึ่งยังไม่ทราบแน่ชัดว่ามีโครงสร้างลึกอย่างไร ในทำนองเดียวกันประโยคในข้อ (7) ก. มี S อยู่หลัง 'เป็น' ในโครงสร้างชั้นผิวนั้นจะมาจากโครงสร้างลึกใด ยังไม่ชัดเจน
3. ไม่ว่า [ผู้หญิงสวย] ในข้อ (7) ก. จะเป็น S ซึ่ง = IP = NP [[V...]_{VP}], โดยมี NP เป็น adjunct ของ VP หรือเป็น NP = N' VP โดยมี VP เป็น Chomsky's adjunct (ในแนววิเคราะห์คล้ายกับของ Saranya Savetamalya (1996)) ทั้งสองแนววิเคราะห์ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า 'สวย' ใน [ผู้หญิงสวย] นี้เป็นกริยา ซึ่งเป็นจุดสำคัญข้อ (7) ก. ในที่นี้
4. คุณสมบัติของคำ (Lexical properties) ของ 'เป็น' คือ subcategorization รวมทั้ง case และ Theta role assignments เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาละเอียดต่อไป

ข.

ในกรณี (6) ก. และ ข. 'สวย' เป็นคำวิเศษณ์ โดยที่ [ผู้หญิงสวย]_{NP} และ [เธอสวย]_{NP} ต่างก็ทำหน้าที่เป็นนามวลี แต่เราพบว่าประโยคหรือวลีเช่น (8) ก. และ ข. ไม่เป็นที่ยอมรับและผิดไวยากรณ์ (Vichin Panupong, 1970 : 127)

(8) ก. * [[เธอสวย]_{NP} [เดินมา]_{VP}]_S

ข. * [[เธอสวย]_{N'} [คนนั้น]_{DETP}]_{NP}

โดยมี (9) ก. และ ข. กำหนดหน่วยดังนี้

(9) ก. NP -----> N' (DETP)

ข. N' -----> N A

ค. DETP ---> CL DET

(DET = Determiner คำชี้แจง, CL = Classifier คำลักษณนาม)

การที่ (8) ก. และ ข. ไม่เป็นที่ยอมรับและผิดไวยากรณ์แสดงว่า [เธอสวย]_{N'} ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นนามวลีในประโยคหรือนามวลีย่อยในวลีได้ ในขณะที่ [ผู้หญิงสวย]_{N'} สามารถเป็นนามวลีหรือนามวลีย่อยได้ ดังเช่น

(10) ก. [[ผู้หญิงสวย]_{NP} [เดินมา]_{VP}]_S

ข. [[ผู้หญิงสวย]_{N'} [คนนั้น]_{DETP}]_{NP}

ฉะนั้น แผนภูมิของ (6) ก. ถูกต้อง แต่ (6) ข. ผิด และเราสามารถสรุปข้อจำกัดดังเช่นปรากฏใน วิจินตัน ภาณุพงศ์ (Vichin Panupong, 1970 : 127) ได้ว่า

(11) ข้อจำกัด (Constraint)

คำวิเศษณ์ที่บอกคุณลักษณะ คุณภาพหรือสภาพของคำนามไม่สามารถตามหลังคำสรรพนามในนามวลีได้

$$* [\dots [+PRO] A \dots]_{NP} ; [+PRO] \neq e^6$$

ในการทำงานเดียวกัน ‘สวย’ ใน (7) ก. และ ข. ทำหน้าที่เป็นกริยาที่เราสามารถพิสูจน์ได้ว่า $[สวย]_{VP}$ เป็นกริยาในกริยาวลีโดยสามารถเชื่อมสัมพันธ์ (Conjoin) กับกริยาวลีอื่นสร้างประโยคประสมจากประโยคเดิมได้ดังเช่น

(12) ก. เธอเป็น $[[ผู้หญิง]_{NP} [[สวย]_{VP} \text{ แต่ } [ยืนหลังค่อม]_{VP}]_{VP}$

ข. $[[ผู้หญิง]_{NP} [[สวย]_{VP} \text{ แต่ } [ยืนหลังค่อม]_{VP}]_{VP}]_S$

ค. $[[เธอ]_{NP} [[สวย]_{VP} \text{ แต่ } [ยืนหลังค่อม]_{VP}]_{VP}]_S$

(13) ก. เธอเป็น $[[ผู้หญิง]_{NP} [[สวย]_{VP} \text{ และ } [พูดเก่ง]_{VP}]_{VP}$

ข. $[[ผู้หญิง]_{NP} [[สวย]_{VP} \text{ และ } [พูดเก่ง]_{VP}]_{VP}]_S$

ค. $[[เธอ]_{NP} [[สวย]_{VP} \text{ และ } [พูดเก่ง]_{VP}]_{VP}]_S$

นอกจากนี้ เรายังสามารถใช้กริยา ‘เป็น’ ทดสอบว่า ‘สวย’ เป็นคำกริยาในกริยาวลีจริง ไม่ได้เป็นคำวิเศษณ์ในวิเศษณ์วลีหรือคำนามในนามวลี โดยที่เราทราบว่า

⁶ e =empty category คือ หน่วยที่ไม่มีหน่วยเสียง คำ หรือข้อความ (no phonetic content)

‘เป็น’ ในโครงสร้างชั้นผิว (surface structure) สามารถตามหลังได้ด้วย AP⁷, NP (หรือ S = IP) จะมี Complement เป็น VP⁸ ไม่ได้เช่น

- (14) ก. คนเป็น [ใบ้]_{AP}
ข. เธอเป็น [เลิศ]_{AP}
ค. เขาเป็น [บ้า]_{AP}
- (15) ก. คนเป็น [โรคปอดบวม]_{NP}
ข. เธอเป็น [ครู]_{NP}
ค. เขาเป็น [นักเรียน]_{NP}
- (16) ก. *คนเป็น [ชอบมะม่วง]_{VP}
ข. *เธอเป็น [พูด]_{VP}
ค. *เขาเป็น [วิ่ง]_{VP}

⁷อุดม วโรตม์ลิขิตต์ (2539 : 66) จัด [เลิศ] และ [บ้า] ในข้อ (14) ข. และ ค. เป็นกริยา อุดม วโรตม์ลิขิตต์ (สัมภาษณ์) อธิบายว่าความแตกต่างระหว่าง [บ้า] กับ [สวย] คือ [บ้า] เป็นกริยา กัมมันต์ ขณะที่ [สวย] เป็นกริยาสภาวะ โดยใช้ตำแหน่งต่าง ๆ ของคำถาม ‘ทำไม’ เป็นเกณฑ์ทดสอบกริยาทั้งสองชนิดนี้ และอธิบายเสริมว่า [บ้า], [ใบ้] และ [เลิศ] ยังสามารถทำหน้าที่เป็น NP complement ของ ‘เป็น’ ได้อีกด้วย สอดคล้องกับประโยค เช่น เขาเป็น [ใจ]_{NP} เขาเป็น [ธรรม]_{NP} เขาเป็น [ใช้]_{NP} เป็นต้น

วิจินต์ ภาณุพงศ์ (สัมภาษณ์) เสนอว่า [บ้า] และ [ใบ้] ในข้อ (14) ก. และ ค. นี้เป็น NP โดยสามารถทดสอบว่าเป็นคำนาม ในกรอบ [ไอ้---(det)]_{NP} ได้ เช่น ไอ้บ้า (คนนี้) เป็นต้น

ข้อคิดสำหรับคำเช่น [ใบ้], [เลิศ] และ [บ้า] ในกรณีข้อ (14) ก.-ค. คือ เราสามารถทดสอบว่า คำเหล่านี้ในตำแหน่งหลังคำกริยา ‘เป็น’ ทำหน้าที่เป็นคำวิเศษณ์ ไม่ใช่คำกริยา โดยใช้เกณฑ์ทดสอบด้วยคำปฏิเสธ ‘ไม่’ ซึ่งยึดหลักว่า ‘วิเศษณ์จะทำเป็นปฏิเสธไม่ได้’ (อุดม วโรตม์ลิขิตต์ 2539 : 80) แต่กริยาปฏิเสธ ได้ เช่น

- * เขาเป็นไม่ [บ้า]_{AP}
- * เขาเป็นไม่ [ใบ้]_{AP}
- * เขาเป็นไม่ [เลิศ]_{AP}

แต่คำเหล่านี้ ทำหน้าที่เป็นกริยาได้ในกรณีอื่น ดังคำอธิบายของ อุดม วโรตม์ลิขิตต์ (2539 และ สัมภาษณ์) เช่น
เขาไม่ [บ้า]_{VP}
เขาไม่ [ใบ้]_{VP}
เขาไม่ได้ [เลิศนักหนา]_{VP}

⁸วิจินต์ ภาณุพงศ์ (สัมภาษณ์) แนะนำว่ามีข้อยกเว้น เช่น เขาเป็น [งง]_{VP} ซึ่งอาจจัดเป็น ส่วนวน⁹ ใหม่ ในภาษาปัจจุบัน

- (17) ก. คนนี้เป็น [คนเคยติดบุหรี่]_{IP}
 ข. เธอเป็น [คนแปลกไม่ชอบพูดคุยกับใคร]_{IP}
 ค. เขาเป็น [ครูสอนนักเรียนตาบอด]_{IP}

ฉะนั้นประโยคเช่น (18) ก. และ ข. ซึ่งเป็นประโยคพิด บอกเราว่า ‘สวย’ ไม่ใช่ AP หรือ NP (หรือ IP) และเนื่องจาก ‘สวย’ ไม่น่าจะเป็น PP เราจึงอาจสรุปได้ว่า ‘สวย’ เป็น VP ใน (18) ก. และ ข.

- (18) ก. * คนเป็นสวย
 ข. * เธอเป็นสวย

จากข้อ (8), (10), (12) และ (13) เราสรุปได้ว่า คำแสดงคุณลักษณะ หรือสภาพของนาม เช่นคำว่า “สวย” เป็นได้ทั้งคำวิเศษณ์ (ขยายนาม) และคำกริยา คือเป็นได้ทั้ง A และ V ยกเว้นในกรณีก็ตามหลัง [+N, -V, +PRO] จะเป็นได้แต่ V เท่านั้น ดังข้อจำกัด (11) ข้างต้นซึ่งข้อสรุปนี้สอดคล้องกับแนววิเคราะห์ของ วิจิตรน ภาณุพงศ์ (Vichin Panupong, 1970) จากหน้าที่ของคำชนิดนี้ที่เป็นได้ทั้ง A และ V วากยลักษณ์ จึงน่าจะเป็น [+V, ±N] หรือ [+V, αN] โดยที่ α = + หรือ - และเราสามารถเขียน ข้อจำกัด (11) ใหม่โดยใช้วากยลักษณ์ดังนี้

(19) ข้อจำกัด (Constraint)

$$* \dots [+PRO] [+V, \alpha N] \dots]_{NP} \text{ ถ้า } \alpha = + \text{ และ } [+PRO] \neq e$$

ฉะนั้น คำวิเศษณ์ที่สามารถทำหน้าที่เป็นกริยาได้ด้วย เช่น “สวย” นี้ น่าจะ จัดเป็นหน่วยคำ (X Category) ใหม่ว่า ‘วิเศษณ์-กริยา’ หรือ Category AV โดยมีวากยลักษณ์ ดังนี้

$$(20) AV = [+V, \alpha N] ; \alpha = + \text{ หรือ } -$$

3. ป.ล. (Postscript)

ข้อจำกัด (19) ยังรวมถึงคำนามชี้เฉพาะ (Proper Name) ด้วย ตัวอย่างเช่น

(21) *[[นงนุชสวย]_{NP} [เดินมา]_{VP}]_S

ดังนั้นข้อจำกัด (19) เขียนใหม่โดยเพิ่มอรรถลักษณะ (Semantic Feature) ได้ดังนี้

(22) ข้อจำกัด (Constraint)

$$* \left[\dots \begin{array}{c} [+PRO] \\ [-PRO] \\ | \\ [Proper\ Name] \end{array} \right] [+V, \alpha N] \dots]_{NP} \text{ ถ้า } \alpha = + \text{ และ } [+PRO] \neq e$$

คำขอบคุณ

รศ.กมล นาคะศิริ ศ.ดร.วิจินต์ ภาณุพงศ์ รศ.ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ ศ.ดร.อุดม วโรตม์ลิขิตต์ ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำและข้อคิดสำหรับบทความนี้ ขอขอบพระคุณอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ ข้อผิดพลาดใดๆ เป็นของผู้เขียนเอง

หนังสืออ้างอิง

- Amara Prasithrathsint. 1996. "Stylistic Differentiation of /kaan/and/khwam/ Nominalization in Standard Thai". in **The Proceedings of the IVth Pan-Asiatic Linguistics Conference, IV**, pp.1206-1216. Nakornpathom: Mahidol University at Salaya.
- Apiluck Tumtavitikul. 1987. **Constraints on the NP-complement of 'be'**. Unpublished paper, University of Texas at Austin.
- Chomsky, Noam. 1981. **Lectures on Government and Binding**. Dordrecht, Holland: Foris Publications.
- . 1986. **Barriers**. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- Radford, Andrew. 1981. **Transformational Syntax**. Cambridge: Cambridge University.
- . 1988. **Transformational Grammar**. Cambridge: Cambridge University.
- Saranya Savetamalya. 1996. "Verbal Relative Clauses as Adnominal Modifiers in Thai". in **The Proceedings of the IVth Pan-Asiatic Linguistics Conference, II**, pp. 627-646. Nakornpathom : Mahidol University at Salaya.
- Sells, Peter. 1985. **Lectures on Contemporary Syntactic Theories**. Stanford: Stanford University.
- Vichin Panupong. 1970. **Inter-Sentence Relation in Modern Conversational Thai**. Bangkok: The Siam Society.
- อุดม วโรตม์ลิขิตดิษฐ์. 2539. **ไวยากรณ์ไทยในภาษาศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.